

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 320

EBÜ'L-KÂSİM ES-SÜHEYLÎ VE *EL-EMÂLÎ'Sİ*
-Nahiv İlmî Açısından-

Dr. Mehmet Nafi ARSLAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Dr. Selman YEŞİL

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cd. Uğurlu İş Merkezi No: 97/24
Tel: 0 312. 341 00 02 İskitler/ANKARA
(Sertifika no: 14721)

1. Baskı: Ekim 2019

ISBN: 978-605-7570-62-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

EBÜ'L-KÂSİM
ES-SÜHEYLÎ VE
EL-EMÂLÎ'Sİ
-Nahiv İلمي Açısından-

Dr. Mehmet Nafi ARSLAN

Ankara 2019

Dr. Mehmet Nafi ARSLAN

1985 yılında Mardin'in Dargeçit ilçesine bağlı Karabayır Köyü'nde doğdu. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (2006). Bir süre Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalıştıktan sonra aynı üniversitede Arap Dili ve Belagatı alanında Araştırma Görevlisi oldu (2013). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2011 yılında yüksek lisansını, 2016 yılında doktorasını tamamladı. 2017 yılında Siirt Üniversitesi'nde öğretim üyeliği görevine başladı. Evli ve üç çocuk babası olan yazar aynı üniversitede görevini sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR-----	9
ÖN SÖZ-----	11
GİRİŞ-----	13
ARAP DİLİ VE EDEBİYATINDA EMÂLÎ TÜRÜ-----	13

BİRİNCİ BÖLÜM EBÛ'L-KÂSİM ES-SÛHEYLÎ

1.1. YAŞADIĞI DÖNEMDE ENDÛLÛS-----	25
1.1.1. Siyâsî ve Sosyal Durum-----	25
1.1.2. İlmî Durum-----	27
1.2. HAYATI-----	29
1.2.1. Adı, Nisbesi ve Künyesi-----	29
1.2.3. Doğumu-----	32
1.2.4. Ailesi-----	33
1.2.5. Tahsili-----	34
1.2.6. Fiziki Yapısı ve Kişiliği-----	35
1.2.7. Vefatı-----	36
1.3. İLMÎ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ-----	37
1.3.1. Hocaları-----	39
1.3.1.1. Mâleka'daki Hocaları-----	39
1.3.1.2. Kurtuba'daki Hocaları-----	40
1.3.1.3. İsbîliye'deki Hocaları-----	41
1.3.1.4. Diğer Hocaları-----	41
1.3.2. Öğrencileri-----	42
1.3.3. Şairliği-----	44
1.3.4. Eserleri-----	47
1.3.4.1. Mevcut Eserleri-----	48
1.3.4.2. Günümüze Ulaşamayan Eserleri-----	57

İKİNCİ BÖLÜM

EL-EMÂLÎ

2.1. ESERİN ADI, YAZILIŞ TARİHİ VE SÜHEYLÎ'YE NİSBETİ-----	61
2.2. KAYNAKLARI -----	63
2.2.1. el-Kitâb -----	64
2.2.2. el-Muktedab -----	67
2.2.3. el-Muhteseb -----	69
2.2.4. Diğer Kaynaklar -----	70
2.3. İSTİŞHÂDİ -----	72
2.3.1. Kur'ân-ı Kerîm-----	73
2.3.2. Hadis -----	74
2.3.3. Şiir-----	77
2.3.4. Arap Kelâmı-----	80
2.4. MUHTEVASI -----	81
2.5. METODU-----	83
2.5.1. Soru Cevap Metoduyla Konuları Açıklaması -----	83
2.5.2. Farklı İ'râb Vecihlerini Belirtmeye Önem Vermesi -----	85
2.5.3. Arap Dili Kaidelerinin Nedenlerini (Ta'lîl) Belirtmeye Önem Vermesi-----	86
2.6. ÖNEMİ -----	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EL-EMÂLÎ'DE NAHÎV MESELELERİ

3.1. GAYR-I MUNSARIF İSİMLER-----	91
3.1.1. İsimlerin Gayr-ı Munsarif Olma İletlerine Yönelik Süheylî'nin Eleştirileri -----	91
3.1.2. Süheylî'ye Göre İsimlerin Gayr-ı Munsarif Olma İletleri -----	97
3.1.2.1. Özel İsimler ('alem) -----	99
3.1.2.2. Lafzî veya Manevî Müennes Olan Müzekker İsimler----	100
3.1.2.3. Müennes Özel İsimler-----	102
3.1.2.4. Yabancı ve Ma'dûl Özel İsimler -----	103
3.1.2.5. Ma'dûl Sayılar -----	104
3.1.2.6. Sıfatlar -----	104
3.1.2.7. Sîgatu Münteha'l-Cümû' -----	105
3.1.2.8. Mürekkebe İsimler -----	106
3.2. HARFLER -----	106
3.2.1. Cer Harfleri -----	107

3.2.2. Cevap Harfleri (نَعَمْ , بَلَى)-----	113
3.2.3. Atıf Harfinin Hazfi -----	114
3.2.4. İnn ve Kardeşlerinde Haberin Hazfi -----	117
3.2.5. Atıf Harflerinden Sonra İnn'e'nin Hemzesinin Meftûh Olması -	118
3.3. TEMYÎZ -----	121
3.4. HÂL-----	122
3.5. MEF'ÛLÛN Lİ ECLİH-----	123
3.6. ZARF -----	124
3.7. MUNFASIL ZAMİRLER -----	125
3.8. SIFAT-----	126
3.9. SIFAT-I MÜŞEBBEHE-----	129
3.10. ESMÂ-İ SİTTE-----	130
3.11. İZÂFE -----	131
3.12. MUZÂRİ FİİLİN İ'RÂBİ-----	133
SONUÇ -----	139
KAYNAKÇA -----	143
DİZİN -----	153

KISALTMALAR

- a.mlf. : Aynı müellif
b. : İbn
b.y. : Basım yeri yok
bk. : Bakınız
der. : Derleyen
ed. : Editör
h. : Hicrî
haz. : Hazırlayan
m. : Miladî
nr. : Numara
nşr. : Neşreden
ö. : Ölümü, vefat tarihi
s. : Sayfa
sy. : Sayı
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
thk. : Tahkik eden
ts. : Tarihsiz
v.dğr. : Ve diğerleri
vb. : Ve benzeri
y.y. : Yayıncı bilinmiyor/Yok

ÖN SÖZ

Endülüs İslâm medeniyeti birçok sahada önemli âlimler yetiştirdiği gibi Arap dili alanında da Ebû Ali el-Kâlî (ö. 356/977), İbn Sîde (ö. 458/1066, İbn ‘Ufûr (ö. 669/1270), İbn Mâlik (ö. 672/1274), Ebû Hayyân (ö. 745/1344) gibi birçok seçkin âlim yetiştirmiştir. Endülüs medeniyetinin bu alanda yetiştirdiği önemli âlimlerden biri de Abdurrahman Ebü'l-Kâsım es-Süheylî'dir (ö. 581/1185).

Süheylî Arap dili, tefsir, fıkıh, siyer ve hadis gibi alanlarda telif ettiği eserleri ile tanınmaktadır. Ancak telif ettiği eserlerin genelinde diltiliğiyle ön plana çıkmaktadır. Eserleri içerisinde *el-Emâlî*'nin önemli bir yeri vardır. O söz konusu eserinde çoğunlukla hadislerde geçen i'râb ve lügat açısından müşkil meseleleri ele almaktadır. Bu eser, Süheylî'nin kendine has görüşlerini yansıtması ve diğer nahiv âlimlerinin görüşlerini değerlendirerek bir tercihte bulunması açısından önem arz etmektedir. Eserin nahiv ile ilgili meselelerinin incelenmesi, yazarın bu alandaki konumunu ortaya koyması açısından faydalı olacağı kanaati, bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

Çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında Emâlî türü eserlerin ortaya çıkışı ele alınmış ve Arap dili ile ilgili neşredilen bu tür eserler tespit edilme-ye çalışılmıştır. Birinci bölümde Süheylî'nin yaşadığı dönem; siyasî, sosyal ve ilmî açıdan ele alındıktan sonra hayatı, ilmî ve edebî şahsiyeti ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde Süheylî'nin *el-Emâlî* adlı eserinin kaynakları, istishâdı, muhtevası, metodu ve önemi gibi konular üzerin-

de durulmuştur. Üçüncü bölümde Süheylî'nin *el-Emâli*'sinde ele aldığı nahiv meseleleri tespit edilerek incelenmiştir.

Akademik çalışmalara başladığım günden bugüne üzereimde büyük emekleri olan Prof. Dr. Hulusi Kılıç, Prof. Dr. M. Edip Çağmar, Prof. Dr. Eyyüp Tanrıverdi ve Prof. Dr. M. Cevat Ergin hocalarıma şükranlarımı sunarım. Çalışmayı baştan sona okuyan Dr. Selman Yeşil, Öğr. Gör. Mahsum Taş ve Öğr. Gör. Sedat Akay'a teşekkürü borç bilirim. Beni daima ilme teşvik eden anne-babama, yoğun çalışma temposu içerisinde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen eşime ve çocuklarım Mustafa, Meryem ve Zeyneb'e ayrıca teşekkür ediyorum.

Mehmet Nafi ARSLAN
Siirt 2019